

ΝΕΟΣ
ΕΛΛΗΝΟΜΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΣΥΝΤΑΣΣΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

LIBRAIRIE ET IMPRIMERIE

CI-DEVANT

E. J. BRILL.

LEIDE — 1904.

Ε.γ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

Μιχαήλ Παλαιολόγος Β' καὶ ἡ εἰς αὐτὸν μονω-
δία τοῦ Σταφιδάκη — Ὁ Krumbacher ποιῆται μνείαν ἐν τῇ
Byzantinische Litteraturgeschichte σ. 498 ('Ἑλλ. μεταφρ. Σωτη-
ριάδου Τόμ. Β' σ. 179) Μονωδίας Σταφιδάκη εὑρισκομένης ἐν τῷ Cod.
Vaticanus Graecus 1374, ἐν φ. 166^a-169^a. Ἡ αὐτὴ δὲ εὑρηται
ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν καὶ ἐν τῷ κώδικι 15 (B. 70) τῆς ἐν Ῥώμῃ
βιβλιοθήκης Vallicellana, ὡς ἰγνώσθη ἐκ τοῦ ἐπ' ἰσχύτων δημοσιευ-
θέντος καταλόγου αὐτῆς (*Martini Catalogo dei manoscritti esi-*
stenti nelle biblioteche d'Italia. Τόμ. Β' σ. 30). Ἀμφότεροι δ' οἱ
κώδικες ἐγράφησαν τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα. Μελετήσας δὲ τὴν
Μονωδίαν ταύτην ἐν τῷ Βατικανῷ κώδικι, ἀνακοινῶ ἐνταῦθα πλειό-
τερά τινα περὶ αὐτῆς. Ἡ ἐπιγραφὴ αὐτῆς ἐν ἀμφοτέροις τοῖς κώδιξι
ἔχει ὡδε· «Τοῦ Σταφιδάκη μονωδία ἐπὶ τῷ αὐτοκράτορι Παλαιο-
λόγῳ» ὅμοια δ' εἶνε ἐν ἀμφοτέροις τοῖς κώδιξι ἡ ἀρχὴ αὐτῆς ὡς καὶ
τὸ τέλος. Καὶ ἄρχεται μὲν ὡδε· Ἄνδρες τί ὀρώμεν οὕτω δεινῶν
μεγάλων ἀπροσδοκῆτων συμβεβηκότων. τελευτᾷ δ' εἰς τὰς λέ-
ξεις· πάντες μὲν εὐχονται. ὀφείλουσι γὰρ, ὀλίγοι δὲ ἐφι-
κνοῦνται. Τέλος.

Ἄλλὰ τίς τῶν βασιλευσάντων Παλαιολόγων εἶνε ὁ νοούμενος ἐν-
ταῦθα; Δύσκαλον θὰ ἦτο νᾶποφανθῶμεν ἕνεκα τοῦ καθ' ὅλου σοφι-
στικοῦ καὶ ληκυθώδους χαρακτῆρος τοῦ ῥητορευματος τοῦ Σταφι-
δάκη, ἂν μὴ ὑπῆρχον ἐν μέσῳ τῆς ἄλλης κενηγορίας τρία χωρία
δυναμένα νᾶ φωτίσωσιν ἡμᾶς ὑπὸ ἱστορικὴν ἐποψίν ἀσφαλῶς. Καὶ
δὴ ἐν μὲν φ. 167^b τοῦ κώδικος τοῦ Βατικανοῦ ἀναγινώσκομεν τὰς
λεγόμενα ὑπὸ τοῦ ῥήτορος πρὸς τὸν θανόντα αὐτοκράτορα· Τί τὸν
σαυτοῦ πατέρα καὶ βασιλέα, πρὸς ὃν καὶ τῶν ὑπηκόων αὐ-

τῶν εὐπειθέστερος ὢν ἐτύγχανες καὶ τούτῳ μᾶλλον ἢ τῷ διαδήματι ἔχαιρες ἢ πῶς ἂν εἶπω, νῦν ἔρημον καταλείπων εἶπερ ἄλλοτέ ποτε μάλιστα σου χρῆζοντα .. Ἐν δὲ φ. 168^α γίνεται μνεία τῆς χηρευσάσης διασκοίνης. Τίλος δ' ἐν φ. 168^β λέγονται τάδε· ὦ μάλιστα πόλεων Θεσσαλονίκη δυστυχῆσασα σὺ, πρότερον ἀπὸ καλῆς τινος φήμης ἐγνωρίζου τοῖς ἑκασταχοῦ γῆς οἰκοῦσιν ἀνθρώποις, νυνὶ δὲ ἀπὸ κακίστης ἀλασῶν γνώριμος ἔσῃ τοῖς ἀναζητοῦσί σε ἐν ἧ πέπτωκεν ἐκεῖνος ὁ μέγας πάντων βοῶντων ὁπόσε σε δεικνύοιεν ὁτῶδή. Ὡς ὄφελος μῆτε τιμηθῆναι τὰ μέγιστα παρ' αὐτοῦ τῶν ἄλλων προκριθεῖσα εἰς οἴκησιν μῆτε δυστυχῆσαι τὰ μέγιστα δι' αὐτόν.

Τὰ χωρία ταῦτ' ἀρκοῦσι πρὸς διαφώτισιν ἡμῶν τελείαν. Τίς τῶν Παλαιολόγων ἐν' ἐκεῖνος, ὅστις εἶχε μὲν στεφθῆ αὐτοκράτωρ ζῶντος τοῦ πατρὸς, προκίεθαι δ' αὐτοῦ, καταλιπὼν τὴν σύζυγον ἐν χηρείᾳ; Οὐδεὶς ἄλλος πλὴν τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου Β' τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ γέροντος. Πράγματι οὗτος ἐστέφθη μὲν τῇ 21 Μαΐου 1295 ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ ΙΒ', ἀπέθανε δ' ἐν ἡλικίᾳ ἑτῶν τεσσαράκοντα καὶ τριῶν τῇ 12 Ὀκτωβρίου 1320. Κατέλιπε δὲ χήραν τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Ἀρμενίας Λέοντος Γ' καὶ ἀδελφὴν Αἰθῶνος Γ' (Héthoum), ἐξ ἧς εἶχε γεννήσει ἄλλα τε τέκνα καὶ τὸν ἑπειτ' αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον τὸν νέον. Εἰς ἐπικύρωσιν δὲ τῆς ἀποδείξεως, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου Β' ἐπέρχονται καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Σταφιδάκη λεγόμενα περὶ τῆς Θεσσαλονίκης, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἐν αὐτῇ ὡς καὶ ἐν Ἀδριανουπόλει κυρίως διατριβὴν τοῦ Μιχαὴλ ἐν τοῖς πολυωδύνοις χρόνοις τῶν πρὸς τοὺς Καταλωνίους ἀγῶνων. Μόνα δὲ τὰ γραφέντα περὶ τῶν σχέσεων τοῦ Μιχαὴλ πρὸς τὸν πατέρα δὲν φαίνονται ἀνταποκρινόμενα πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν. Ἐκ τῆς ἱστορίας γινώσκομεν, ὅτι αἱ σχέσεις αὗται δὲν ὑπῆρξαν πάντοτε ἀγαθαί, ἀφ' ὅτου μάλιστα ἡ δευτέρα σύζυγος τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ μητρὶά τοῦ Μιχαὴλ Εἰρήνη ἡ Μομφερρατικὴ κατάρθωσε τὴν χάριν τοῦ ἰδίου ἑαυτῆς πρωτοτόκου υἱοῦ Ἰωάννου παραγκλώνισιν τοῦ ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τοῦ Ἀνδρονίκου μετὰ τῆς Ἄννης τῆς Οὐγγαρικῆς υἱοῦ Μιχαὴλ, ὅστις καὶ ἄλλως δίστατο πρὸς τὸν πατέρα περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐνώσεως τῶν ἐκ-

κλησιῶν. Ἀλλὰ κατὰ τοῦτο ἀληθεύει ὁ Σταφιδάκης, ὅτι παρὰ πάντα ταῦτα ὁ Μιχαήλ δὲν ἐτασίασε πρὸς τὸν Ἀνδρόνικον, καθ' ἃ ἀργότερον ὁ υἱὸς τοῦ Μιχαήλ καὶ ἕγγονος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρόνικος ὁ νέος. Ἐντεῦθεν δὲ δικαιολογοῦνται ὅσα λέγει περὶ τῆς πρὸς τὸν πατέρα εὐπειθείας αὐτοῦ.

Εὐαγγέλιον καὶ σκεῦη τῆς μητροπόλεως Ξάνθου. — Ὁ ὑπ' ἀρ. 29713 κῶδιξ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου εἶνε πολυτέλεστατον Εὐαγγέλιον κατὰ τὰς ἀναγνώσεις, γεγραμμένον τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα εἰς σχῆμα τέταρτον. Ἐν δὲ τῷ τέλει αὐτοῦ ἀνεγνων τῷ 1876 γεγραμμένον ἐν κενῷ μείναντι χώρῳ ὑπὸ χειρὸς νεωτέρας περὶ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα τὸ σημείωμα τόδε· Τῷ παρὸν εὐαγγέλιον ὑπάρχει τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ξάνθου τοῦ τιμίου Πρόδρομου καὶ ὤστως βουλιθεῖ ἀπόξενόσι αὐτῷ ἐκ τῆς μονῆς ταύτης ἔστο ἀφωρισμένος παρατῆς ἀσυγχίτου καὶ ἀδιερέτου Τριάδος καὶ μετὰ θάνατον ἀλυτος· ἔχετο δὲ καὶ τὸν τίμιον Πρόδρομον ἀντιδικὸν ἐνὶ ἡμέρα τῆς κρίσεως. Ἀπέναντι δ' ἐν τῷ τελευταίῳ παραφύλλῳ τοῦ αὐτοῦ Εὐαγγελίου παρενεγράφησαν ταδε· Τὰ σκεῦη τῆς μητροπόλεως Ξάνθου εἰς τὴν Ἀρχαγγελιώτισσα· τὸ παρὸν εὐαγγέλιον, φελόνια δύο, στιχάριο δυο, ὁμοφώριον ἐν, ὑπογονάτια δύο, ποδίες δύο, ζόνι μία, ἐπιμάνικα ζιγῆς τρεῖς, ποδιά του ἐπιτάφιου, ὀράριον ἐν.

Ἡ δὲ μητρόπολις, εἰς ἣν ἀναφέρονται ταῦτα, δὲν εἶνε ἡ σημερινὴ Ξάνθη τῆς Μακεδονίας, ἣτις καλεῖται Ξάνθεια ἐν ταῖς Τάξεσιν, ἀλλ' ἡ Ξάνθος τῆς Λυκίας, καίτοι αὕτη ἀναγράφεται ἐν ταῖς ἀρχαιοτέραις Τάξεσιν ὡς ἐπισκοπὴ τεταγμένη ὑπὸ τὴν μητρόπολιν Μύρων ἢ τὴν Πισινοῦντος τῆς Γαλατίας. Ἡ δὲ νῦν Ξάνθη ἀναγράφεται ἐν ταῖς ἀρχαιοτέραις Τάξεσιν ὁμοίως ὡς ἐπισκοπὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ξάνθεια τασσομένη ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Τραϊανουπόλεως.

Σκευασία μέλανος, κενναθάρεως καὶ καταστατοῦ. —

Ὁ κῶδιξ Vaticanus Graecus 914, γεγραμμένος τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα, ἔχει ἐν ἀρχῇ τρία φύλλα περιλαμβάνοντα διαφόρους συνταγὰς χρησίμους εἰς παλαιογραφικὰς μελέτας, περὶ ὧν εἰρήσθησαν ἐνταῦθα ὀλίγα. Ἐν φ. 16, φ. 26 καὶ μετὰ τὴν κατωτέρω ἐκ τοῦ φ. 3^a ἐκδιδομένην ὁδηγίαν περὶ κολλήσεως χαρτίων περιέχονται συν-

ταγαί χρυσογραφίας, αίτινες δέον νὰ μελετηθῶσιν ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὰς ἐκδιδόμενας ὑπὸ τοῦ *Montfaucon* (*Palaeographia Graeca* σ. 5 κ. ι.) καὶ *Wessely* ἐν *Wiener Studien* Τόμ. IB' (1890) σ. 1 κ. ι.¹ Ἐν δὲ φ. 2^a περιέχεται «Σκευασία μελανίου μαύρου». Ἄρχ. Κικίδιον μαῦρον μικρὸν βαρὺ οὐγγίας γ'· καλακάνθην ἀλεξανδρονδὸν οὐγγίας γ'. Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ φύλλῳ «Σκευασία μελανίου ξανθοῦ» ἔχουσα ὡδε· Ὑδωρ λίτρας δ'· κικίδια ἐξάγια ς'· κομμίδιον ἐξάγια ε'· ζωμὸν καριδίων χλωρῶν η' ἢ κυπαρισσόμυλα ιδ'· σκευασθέντα καὶ αὐτὰ κατὰ τὸν ἄνωθι εἰρημένον τρόπον. Ἐν τῷ αὐτῷ φύλλῳ μετὰ συνταγὰς περὶ χρυσογραφίας «Σκευασία κιναβάρεως». Ἄρχ. Τρίψον αὐτὴν πρῶτον καλῶς ὅσον ἐνὶ δυνατόν· μετὰ δὲ ταῦτα εἰς ὑέλλον καθαρὰν βάλει αὐτὴν καὶ ὕδωρ μετ' αὐτῆς ὅσον ὑπερέχειν τῆς ἐπιφανείας δάκτυλον ἕνα. . . Ἐν τῷ αὐτῷ φύλλῳ «Σκευασία τοῦ καταστατοῦ». Ἄρχ. Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ θέρους λαβὼν σίτον καθαρὸν νέον βρέξον αὐτὸν εἰς τζουκάλ² καθαρὸν καὶ εἰς ἕτερον ἀγγεῖον. Εἶνε δὲ, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ περαιτέρω λόγου, τὸ καταστατὸν γαλακτώδης κόλλα κατασκευαζομένη διὰ τζακίσεως τοῦ σίτου ἐντὸς ὕδατος. Ἐπιενται δ' ἐν φ. 3^a τὰδε· Ἡ δὲ κόλλησις τῶν χαρτίων ἢ διὰ τοῦ καταστατοῦ τοιαύτη. Βαλὼν ἐξ αὐτῆς εἰς τζουκάλιον καθαρὸν βάλει καὶ ὕδατος· δεῖ δὲ τὸ ὕδωρ δεῖ καταπολὺ πλεονάζειν τοῦ καταστατοῦ· ἄφες οὖν αὐτὸ μένειν χρόνον ὀλίγον ἕως οὗ ἀλοιωθῆ καὶ γέννηται γαλακτώδες· καὶ μεταταῦτα ἐπίθεε τὸ τζουκάλιον ἐπάνω τοῦ πυρὸς, ἦτοι καρδούνων· τάραξον οὖν αὐτὸ ξυλαρίῳ καθαρῷ, ἕως οὗ δόξει μελαίνεσθαι, καὶ τπνικαῦτα τοῦ πυρὸς ἐκβαλὼν, χρῶ πρὸς τὴν τῶν χαρτίων κόλλησιν.

Μετὰ ταῦτα δ' ἐπιενται ἐν τῷ αὐτῷ φύλλῳ δύο σκευασίαι βαρ-

¹ Πρὸλ. καὶ ἄλλους κώδικας περιέχοντας συνταγὰς χρυσογραφίας καὶ σημειωμένους μοι ἐν τῷ Ἐγχειριδίῳ παλαιογραφίας Θόμψωνος σ. 99 σημ. 3 ἐνθα διόρθου εἰς *Studien* τὸ κακῶς ἔχον *Schriften*.

² Ἀναγκάζομαι ἐνίοτε νὰ μεταγράψω οὕτως ὡς ἔχουσιν ἐν τοῖς κώδιξι τὰς λέξεις τὰς ἔχουσας ἐν τῇ καταλήξει τ ἢ λ, ἅτε ἀγνοῶν πῶς ἤθελε νὰ γράψῃ τὴν καταλήξιν ὁ βιβλιογράφος. Πῶς δέον λόγου χάριν νὰ αναγνώσωμεν ἐνταῦθα· τζουκάλε, τζουκάλη, τζουκάλεν, τζουκάλην ἢ καὶ τζουκάλιον, καθ' ἢ κατωτέρω ;

ζίων καὶ ἡ τελευταία περὶ χρυσογραφίας, δι' ὧν τελευτᾷ τὸ μέρος τοῦτο τοῦ κώδικος.

— Δημῶδη ἑλληνικὰ κείμενα ἐν κώδικι τοῦ Βατικανου. Ὁ Vaticanus Graecus 1139, κώδιξ μικροτάτου σχήματος, γεγραμμένος τὸν δέκατον ἑκτον αἰῶνα, περιέχει σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ἄξια λόγου ἐξ ἀρχαιοτέρων κωδίκων ἀντιγεγραμμένα μεσαιωνικὰ δημῶδη κείμενα, ὧν ἕνακιν εἶνε ἄξιος ἰδίας μελέτης. Εἶνε δὲ τὰ κείμενα ταῦτα τὰ ἐξῆς: α' (φ. 45^a-53^a) ποίημα ἀνεπίγραφον εἰς στίχους ἀνομοιοτελεύτους. Ἄρχ. Ὁ κάτεις καὶ ὁ μποντικὸς ἐκάμαν καλοσύνει | ἀγάποι καὶ μπιστοὶ φιλία καὶ ἀρξα συντεκνοσί-
νει. Οἱ ὅλοι στίχοι εἶνε ὀλίγω περισσοτεροὶ τῶν ἑκατὸν, ἐκάστης σελίδος ἕνακα τῆς ἀραιότητος τῆς γραφῆς περιλαμβανούσης μόνον ἐξ μέχρις ἑπτά. Μετὰ τῆς αὐτῆς δ' ἀραιότητος εἶνε γεγραμμένα καὶ τὰ ἐπόμενα κείμενα. - β' (φ. 86^a - 132^a). α' Ἀπόκοπος τοῦ Μπεργαῆ ῥῆμα λογιωτάτη | τὴν ἔχουσιν οἱ φρόνιμοι πολλῶ ποθεινοτάτη». Ἄρχ. Μίαν ἀπὸ κόπου ἐνύσταξα νακοιμηθῶ ἐθυμήθην, | ἔθεκα στο κρεβδάτιν μου κ' ὕπνον ὑποκοιμήθην. Τίλ. Δὲν ἔχω πλέον να σου πῶ νὰ πῆς τῶν πονεμένων | εἰ μὴ χερεττισμοὺς πολλοὺς ἐκ τῶν πολλὰ βλαμμένων. | Δόξα πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ πνεύματι ἀγίῳ | τῷ ποιητῇ μου καὶ θεῷ καὶ πλάστη παναιτίῳ. | Ἀμὴν. ἀφμ̄ μνῑ νοεβρίῳ γ̄. Τέλος. Τέλος. **Τῷ ἔχοντι καὶ γράψαντι Χριστέ μου σωσον.** - γ' (φ. 136 κ. ἐ.). «Προυκία τοῦ κακοῦ σπανοῦ». Ἄρχ. Δίδο σε τὴν εὐχὴν μου καὶ τὴν εὐχὴν τοῦ καλογέρου τοῦ σφυροκουτζούλη ὁποῦ μένη εἰς τὴν ἀγίαν μηρθίαν. Τίλ. ἀκόμη καὶ τὴν εὐχὴν τοῦ ἀγίου τοῦ πησκόλου μας τῆς θείας σου πούτνος πάπους μου . . .² - δ' (φ. 139^b κ. ἐ.). «Γιατροσώφην τοῦ σπανοῦ». Ἄρχ. Νὰ ποιᾶσω τὸν σφημῶν σου ἀπὸ τὴν φτέρνα καὶ να σὲ ἐπάρω κρανιάκην φλεβοτομίαν μὲ τὸ ἀξηνάριν. Τίλ. (φ. 148^a). Καὶ ἀπο τοῦτο ἐφάνθης ἕως τέλος· ἵναι γοῦν καὶ ἀξιόπιστοι μάρτυρες ὁ υἱὸς τοῦ παπᾶκόλου ἀπὸ τοὺς φιλίπους. - ε' (φ. 151^a). «Συναξάριον τὸν κακὸν σπανόν». Ἄρχ. Οταν γενοῦνται οἱ κακοὶ σπανοὶ οὔδε ἡμέρα

¹ Παραλείπονται αἰσχροὶ λέξεις οἷων ἀφθονεὶ τὸ κείμενον.

ἦτον οὔτε νύκτα. Τίλ. (φ. 165^α). Ἰδὼν δὲ ὁ πατὴρ τοῦ παιδίου ἔδωκεν ὅλον τὸ σῆδερὸν τὸν πραγματευτὴν καὶ ἐπῆρεν τὸ παιδίον του. **Τέλος.** Τὸ κείμενον τοῦτο ἔχει ἰδίας ἐπιγραφάς ἐν φ. 160^α α **Περὶ τοῦ πονηροῦ καὶ ὀκνηροῦ**. Ἄρχ. Λέγετε γὰρ ὅτι ὀκάτης πονηρὸς καὶ ὀκνηρὸς, καὶ ἐν φ. 163^β α **Περὶ τοῦ πραγματευτοῦ**. Ἄρχ. Λέγετε γὰρ ὅτι πραγματευτῆς ἐλίγεν εἰς πραγματίαν εἰς ἄλλην χώραν. Τὸ δὲ τέλος τοῦ ἀνεπιγράφου κεφαλαίου τοῦ προηγουμένου τῶν ἐν φ. 160 κ. ε. Περὶ τοῦ πονηροῦ ἔχει ὡδε· ὅπου σε μαρναναὶ ἢ ξένη ἄνδρες καὶ ἐγὼ ἐπεριπάτουں καὶ ἐχέρουμουں τὸν κόσμον. Ἄπασαι αἱ ἀνωτέρω διὰ παχίων γραμμάτων φερόμεναι λέξεις εἶνε γεγραμμέναι ἐρυθραὶ ἐν τῷ κώδικι.

— **Τὸ Λοπαδίον ὡς ἐπισκοπή.** Παρὰ τὰ γραφέντα ἐν σ. 239 τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος περὶ τοῦ Λοπαδίου ὡς μὴ ἔχοντός ποτε ἰδίαν ἐπισκοπὴν ὁ φίλος κ. Γ. Ζολώτας ἐπέστειλέ μοι ἐκ Χίου ὑπὸ ἡμερομηνίαν 7 Αὐγούστου τὴν ἐπομένην συμπληρωτικὴν ἐπιστολήν, ἣν εὐχαρίστως δημοσιεύω.

α Σπεύδω νὰ ἐπανορθώσω τὴν ἐν τῷ ἱμῷ παρατηρήματι ἀπόλυτον βεβαίωσίν μου, ὅτι ἐπίσκοπος Λοπαδίου δὲν ὑπῆρξεν. Ἡ βεβαίωσις αὕτη διακίνει ἀπτωτος μόνον καθ' ὅσον λέγω, ὅτι ἐν ταῖς Τάξεσι τῶν μητροπολιτῶν κτλ. οὐδαμοῦ φέρεται ἐπισκοπὴ Λοπαδίου. Ἄλλ' ἐγὼ αὐτὸς εἶχον πρὸ πολλοῦ ἤδη σημειώσῃ ἀρχιεπίσκοπον Λοπαδίου Ἱερόθεον, συνυπογεγραμμένον ἐν τῇ κατὰ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Καλίκα Ἀναφορᾷ τῶν ἀρχιερέων (πέντε μητροπολιτῶν καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Λοπαδίου) πρὸς τὴν αὐγοῦσταν Ἄνναν τὴν Παλαιολογίναν, μητέρα τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου τοῦ Α', ἀνηλικίου ὄντος, ὑποβληθείσῃ τῇ αὐτοκρατείρᾳ α μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, ἰνδικτιῶνος ιε' », δηλαδὴ τοῦ ἔτους 1348, καθ' ὃν χρόνον καὶ ἡ πατρίς μου Χίος, δι' ἐρημίαν προστασίας παρὰ τοῦ κράτους, διασπαρattoμένου ὑπὸ τοῦ ἱμφυλίου μεταξὺ Ἄννης καὶ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ πολέμου, ὑπετάσσεται μετὰ τρίμηνον ἐπίμονον ἄμυναν εἰς τοὺς Γενοάτας.

α Τὴν κατὰ τοῦ Καλίκα ἀναφορὰν τῶν 12 ἀρχιερέων δημοσιεύει ὁ Ἱεροσολύμων Δοσίθεος ἐν σ. 8-9 τοῦ πρὸ τῶν Προλεγομένων ἀσελιδῶτου προοιμίου τοῦ Τέμου Ἀγάπης, ληφθεῖσαν ἐξ ἀντιγράφου, ἐπι-

κεκυρωμένου ὑπὸ τοῦ συγχρόνου τῷ γεγονότι μητροπολίτου Φιλαδελφείας Μακαρίου τοῦ Χρυσοκεφάλου, ἀποκειμένου δὲ, ἄγνωστον ἐμοὶ ἂν ἐν φύλλῳ ἰδίῳ ἢ ἐν κώδικι, ἐν τῇ Λαύρᾳ τοῦ Ἁθωνος. Ἀναμφιδόλως οὐδεμία ὑπόνοια χωρεῖ περὶ γνησιότητος τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Λοπαδίου Ἱεροθίου καὶ ἐπομένως οὐδὲ τῆς γνησιότητος τῆς ἀρχιερατείας του. Ἀλλὰ Λοπαδίου ἐπισκοπὴ ἢ ἀρχιεπισκοπὴ δὲν ἀναγράφεται οὔτ' ἐν τῇ Ἐκθίσει Ἀνδρονίκου τοῦ Γέροντος, γενομένη ὀλίγα πάντως ἔτη πρὸ τοῦ Ἱεροθίου τούτου, περιουούση δὲ καὶ μεταβολὰς πολλῶν ὑπέρρας καθ' ὃ παραδίδεται κείμενον, οὔτ' ἐν τῇ μετὰ ταύτην Νέᾳ Ἐκθίσει, ἣτις ἐγένετο ἐν ἔτει 1386 κατὰ τὴν ἐν Συντάγματι Ῥάλλη καὶ Πότλῃ (Τόμ. Ε' σ. 497) δηλώσιν, καὶ περιέχει τὰς ἀπὸ τῆς πρώτης Ἐκθίσεως μεταβολὰς. Τὸ δὲ Λοπάδιον ἐν ἔτει 1346 ἐπὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἱεροθίου κατειχέτο ἤδη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἐξ ἅπαντος λοιπὸν ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Λοπαδίου ἐγένετο τιμῆς ἕνεκα προσκαίρως ἢ καὶ ὁ Λοπαδίου ἐτιμήθη προσκαίρως διὰ τῆς ἐπαρχίας ταύτης διὰ τινὰ λόγον. Ἀλλὰ τοῦτο θὰ ἐξετασθῇ κάλλιον ἄλλοτε ».

— **Διορθώσεις εἰς τὴν περὶ τοῦ Καισαρείου γένους συγγραφὴν.** Εὐγνωμόνως δημοσιεύω ἐνταῦθα τὰ ὑπὸ τοῦ φίλου συναδέλφου κ. Σπυρ. Βάση ἐπισταλέντα μοι τάδε· « Τὸ ἐν σ. 198 ἐ. τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος δημοσιευθὲν ἀπόσπασμα συγγραφῆς περὶ τοῦ Καισαρείου γένους δὲν εἶναι ἡμῖν παραδεδομένον ἐν τῷ κώδικι κατὰ πάντα ὀρθῶς. Πρὸς τοῖς ἤδη ἐν τῇ ἐκδόσει διορθωθεῖσι χωρίοις διορθωτέα καὶ τὰ ἐξῆς·

Σελ. 148,16 γρ. « **Μάρκελλα** ». Ὡσαύτως δὲ καὶ 149,16 « **Μάρκελλαν** », διότι ἢ ἐν 150,18 γενικὴ Μαρκίλλης ἐκ τοιαύτης ὀνομαστικῆς προῆλθε. Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ 150,11 γρ. « **Δρούσελλαν** ». - Σελ. 150,6 γρ. « ἔπεισι ». - Σελ. 150,20 ἐ. γρ. « τελευτῶσι δ' ἀμφότεροι βιαίως Τιβερίου ζώντος, ὅτε Σηιανὸς . . . ἤρξατο ». - αὐτ. 26 γρ. « Δρούσων δὲ (ὕπακ. κατειργάσατο) πρότερον . . . μοιχεύσας » κτί. - Σελ. 151,7 γρ. « τῆς οἰκίας » (ΓΚΠ : τῆς οἰκειάς). Πρβλ. 154,1. - αὐτ. 7-8 γρ. « ἐξημέρου τῇ ἀναστροφῇ ». - αὐτ. 11 ἐ. γρ. « τὸν ἐξ αὐτῶν οὖν φόβον ἀποσκευάσασθαι παρήνευε καὶ πείσας καθείρξεν ». Τῇ γραφῇ ταύτῃ ἐπικουρεῖ ὅτι ἀντὶ μὲν τοῦ παρήνευκε ὁ Π ἀνέγνω παρήνευες, ἀντὶ δὲ τοῦ καθείρξεν ὁ τε Γ καὶ ὁ Κ ἀνέγνωσαν καθείρξεν. Σελ.

152, 20 ἰσως γρ. « ἔσωξε τὰ πατρῶα ὀνόματα ». - Σελ. 153, 1 γρ. « καὶ δεῦτερον υἱοῦ κατέχοντος φυσικοῦ τὴν οὐκείαν, ὡς περ γενεᾶς ἄρρενος ἐνδεῆ, κατὰ θέσιν τῷ γνησίῳ τὸν ἀλλότριον καὶ τῷ νεωτέρῳ τὸν τέλειον ἐπιτείχισαι ». Πρβλ. 149, 23. - αὐτ. 7 γρ. « βραχὺ μὲν κατ' ἀρχὰς καλλωπισάμενος » (= βραχὺν χρόνον. ΓΚ : βραχεῖα). - Σελ. 153, 18 ἰσως γρ. « Οὐ μικρὰ τοίνυν ἀμφοτέρας δυσωπήσας », τοῦ δυσωπήσας λαμβανομένου ἀντὶ τοῦ δυσωπηθείς = προηθείς. - Σελ. 154, 15 γρ. « εἰς τοῦτον κατέληξεν... ἡ διαδοχή ». - αὐτ. 18 γρ. « ὡς καὶ μόνου τοῦδε σημαίνοντος αὐτάρκως τὸν ἠγούμενον ». - αὐτ. 21 γρ. « Τοῦτο μέντοι καὶ τῷ πρώτῳ Καίσαρι τῆς ἐπιβουλῆς αἴτιον κατέστη τῷ (ΓΚΠ = διὰ τὸ) δοκεῖν ἐπιτεθυμηκέναι διαδήματος, ὅτι δικτάτωρ ἐπενοήθη πρὸς Καίσαρος ἐξουσία καὶ παράνομος, ἣν καί περ ψηφισθεῖσαν . . . ὁ Σεβαστὸς παρητήσατο. - αὐτ. 26 γρ. « πάτρια μᾶλλον ἴσθι ». - Σελ. 155, 7 ε. γρ. « εἴτε γὰρ ὁμνυοὶ τις . . . εἴτ' ἐπικαλοῖτο . . . εἴτ' ἐλείου χρεῖος ὧν ἰκετεύσεις ». Ὁ εἰ δὲν δύναται ἐν εὐθείᾳ λόγῳ νὰ συνταχθῇ εὐκτικῇ μέλλοντος. - Τὸ δὲ ἐν σελ. 148, 14 διαλαχὼν ἔχει ὀρθῶς νοούμενον περὶ τῶν πρὸ τῆς διαμάχης Ἀντωνίου καὶ Ὀκταουσιανοῦ γενομένων, ὅτε οὗτοι διέλαχον ἤτοι διενείμαντο πρὸς ἀλλήλους τὴν τοῦ κόσμου ἀρχὴν. Πρβλ. **Βίωσις Κλαυδίου ΜΗ'**, 1, 2· « τὴν τε γὰρ ἀρχὴν αὐτίκα ἀνεδάσαντο καὶ Καίσαρι μὲν ἢ τε Ἰβηρία καὶ ἡ Νουμιδία, Ἀντωνίῳ δὲ ἢ τε Γαλατία καὶ ἡ Ἀφρικὴ ἐγένετο. . . Ταῦτά τε μόνα διέλαχον, ὅτι Σαρδῶ μὲν καὶ Σικελίαν Σέξτος ἐτι κατεῖχε, τὰ δ' ἄλλα . . . ἐν ταραχῇ ἔτι ἦν ».

Εἰς τὰς διορθώσεις ταύτας προσθέτω ἐν σ. 151, 12 καὶ τὸ ὑπ' ἐμοῦ τε καὶ τοῦ κ. Βίωσι παρατηρηθὲν παρόραμα Τυρρηνίδας, ἀνθ' οὗ γράφει τὸ ἐν τῷ κώδικι ὀρθῶς ἔχον Τυρρηνίδας.

— **Ὄνόματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν.** Εἰς τὰς ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Α' σ. 168 σημ. 1 παραπομπὰς περὶ κυρίων ὀνομάτων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν πρόσθετος πλὴν τῶν οἰκογενειακῶν ἐπωνύμων τῶν ἐν τοῖς γεωγραφικοῖς βιβλίοις τοῦ κ. Ἀντων. Μηλιαράκη καὶ τὰ ἐκ κώδικος Προθέσεως μακεδονικὰ κύρια ὀνόματα τὰ ἐκδεδομένα ὑπὸ τοῦ κ. Π. Παπαγεωργίου (Ἐκδρομὴ εἰς τὴν βασιλικὴν καὶ πατριαρχικὴν μονὴν Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας ἐν Byzant. Zeitschrift Τόμ. Ζ' 1898, σ. 68-69). Ἀξιόλογον δὲ εἰδικὴν με-

λίτην Περί τῶν ὀνομάτων τῶν Κυπρίων εἰδῶκεν ἐκ' ἰσχύτων ὁ κ. Σ. Μενάρδος ἐν τῇ Ἀθηνᾷ (Τόμ. ΙΣ' σ. 257-294), ἀποσπασθεῖσαν καὶ εἰς ἴδιον τεύχος.

— **Παρανόησις τοῦ ὀνόματος τῆς Γοργοπηκῆς.**
 Ὁ Lebeau (Histoire du Bas - Empire εκδ. Saint - Martin Τόμ. Κ' σ. 55), διηγούμενος τὰ περὶ τῆς δρώσεως τῶν κτημάτων καὶ τῶν καρπῶν τῆς μητρὸς τοῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει, λέγει πρὸς τοὺς ἄλλοις dans une de ces pyramides qui étaient près du monastère de Georges Pecon. Ἀλλ' ὁ Lebeau ἔχει πηγὴν αὐτὸν τὸν Καντακουζηνόν (εκδ. Βόννης Τόμ. Β' σ. 165, 7), ὅστις ποιεῖται λόγον περὶ τῶν πυραμίδων τῶν ἰγγύς Γοργοπηκῆς τῆς μονῆς. Παρανόησις λοιπὸν ὁ Lebeau τὸ ὄνομα τῆς Γοργοπηκῆς, καθ' ἃ πρότερον ὁ Ducange. Ἴδε ἄνωτέρω σ. 329.

— **Ὁ Ἀθηναῖος βιβλιογράφος Μιχαὴλ Ἀνδρίστος.**
 Ὁ ὑπ' ἀρ. 68 κώδιξ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Γυμνασίου Θεσσαλονίκης, περιέχων Νομοκάνονα, εἶτα δ' ἄλλα τινά, φέρει ἐν τέλει τοῦ Νομοκάνονος τὸ σημείωμα τοῦ βιβλιογράφου τόδε· ἐτελειώθη τὸ παρὸν νόμιμον διὰ χειρὸς Μιχαὴλ υἱοῦ Νικολάου ἱερέως τοῦ ἀντρίστου ἐτει ἀφφζ' νοεμβρίου ι'. Οὕτω φέρεται τὸ σημείωμα τοῦτο παρὰ τῷ κ. Δανιὴλ Serruys, Catalogue des manuscrits conservés au Gymnase Grec de Salonique ἐν Revue des Bibliothèques Ἐτ. 13 (1903) σ. 66. Πρὸς ταῦτα δὲ παρατηρῶ, ὅτι πρῶτον μὲν ἡ λέξις ἀντρίστου ἔπρεπε νὰ κεφαλαιογραφηθῆ, ἀφ' οὗ καὶ ἄλλως κεφαλαιογραφεῖ τὰ ἐν τοῖς κώδιξι κύρια ὀνόματα ὁ συντάκτης τοῦ καταλόγου, εἶτα δὲ, ὅτι τὸ ἀφφζ' βεβαίως παρανεγνώσθη ἀντὶ τοῦ ἀφφζ', καθ' ἃ καὶ τὸ ρωφδ' ἀντὶ τοῦ ρωηδ' ἐν σ. 72 ἀρ. 29 τοῦ αὐτοῦ καταλόγου· τέλος δὲ κακῶς ἐν ἀρχῇ τῆς περιγραφῆς τοῦ κώδικος οὗτος λέγεται γραφεῖς τῷ 1697 ἀντὶ τοῦ 1597. Τὸν δὲ βιβλιογράφον τοῦτον γινώσκωμιν ἤδη ὡς Ἀθηναῖον ἐξ ἄλλων κωδίκων τῶν ἰτῶν 1599 μέχρι 1608. Ἴδε τοὺς ἱμοὺς Ἀθηναίους βιβλιογράφους καὶ κτήτορας κωδίκων ἐν Ἐπιτηρίδι Πάρνασσου Ἐτ. 5' (1902) σ. 196 κ. ἑ. (ἰδίου τεύχους σ. 40 κ. ἑ.). Εἰς τοὺς κώδικας δ' ἐκείνους προσιθήμενος ὁ τῆς Θεσσαλονίκης εἶνε κατὰ ταῦτα ἄξιος προσοχῆς, ὅτι εἶνε κατὰ δύο ἔτη ἀρχαιότερος τοῦ ἀρχαιοτάτου τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν ὡς γραφίντων ὑπὸ τούτου τοῦ βιβλιογρά-

φου καὶ ὅτι ἐξ αὐτοῦ τὸ πρῶτον μαθάνομεν τὸν πατέρ' αὐτοῦ, τὸν ἱερέα Νικόλαον Ἀντρίστον ἢ Ἀνδρίστον ἢ Ἀνδρῆστον, ὡς ἄλλως ἄλλοτε γράφει τὸ οἰκογενειακὸν αὐτοῦ ὄνομα ὁ βιβλιογράφος.

— Ἐπιστολαὶ τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου ἐν τῷ κώδικι τῆς Νεαπόλεως III, AA 6. Ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. III, AA 6 κώδικι τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῆς Νεαπόλεως περιλαμβάνονται τινες ἐπιστολαὶ τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου. Εἶνε δ' αἱ ἐξῆς· α' (φ. 109^b). «Τοῦ μακκαριωτάτου Προδρόμου ἐπιστολαί. Τῷ λογοθέτῃ κυρῷ Στεφάνῳ τῷ Μέλῃτι (κατὰ διορθωσιν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος Μέλιτι)». Ἄρχ. Εἶτα δέ μοι λέγε τὸν Ἵμνητὸν καὶ τὰς Σειρηνας ἀρίθμει. Τίλ. καὶ οὕτως ἔλκων μᾶλλον ἐδραϊότερους ποιεῖς. - β' (φ. 110^a). «Τῷ νομοφύλακι διὰ τὴν λαχοῦσαν λίμωξιν». Ἄρχ. Ἐκ κοιτίας Ἄδου, τοῦτο δὴ τὸ προφητευόμενον, καὶ ἡμεῖς σοι τὰς ὀλίγας ταύτας ὑπνηχοῦμεν δέσποτα συλλαβάς. Τίλ. Τίς οὖν ἀρωγὸς ἡμῖν ἔσται καὶ ἐπαμύντωρ ἢ ἡ τῆς σῆς ἀγιωσύνης εὐχή; Ἐρρωσο. - γ' (φ. 110^b). «Τοῦ αὐτοῦ τῷ αὐτῷ». Ἄρχ. Πότε ἤξω θεσπέσιε δέσποτα. Τίλ. μεθ' ἥττονος ἡμῖν αὐτοπροσωπίας τοῦ γέλωτος. Ἐρρωσο. - δ' (φ. 111^b). «Τοῦ αὐτοῦ». Ἄρχ. Πολλὸς ἡμερῶν κύκλος ἀνεμετρήθη ἡμῖν σιωπῆς. Τίλ. εἴ τι οὖν μέλει σοι τοῦ ζῆν ἐμὲ καὶ τὰ τῶν ζώντων ὀραῖσθαι πραττόμενον, γράμμασιν ἀναζωπύρει τοῖς σοῖς. - ε' (φ. 112^a). «Λίοντι μητροπολίτη Σάρδεων». Ἄρχ. Ἄρτι τῆς ἐώας διαυγαζούσης Τίλ. ἀφανίζέσθωσαν λοιπὸν καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν γραμμάτων ἃ μόνον λοιπά. Ἡ δὲ παρὰ τῷ *Cyrellus* (Τόμ. Β' σ. 201) ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ κώδικος μνημονευομένη ὡς ἐν φ. 115^b εὑρισκομένη ἐπιστολὴ τοῦ Προδρόμου εὑρηται ἐκδοδομένη παρὰ τῷ *Lazari Miscell.* Τόμ. Α' σ. 25 κ. ε. Τίλος σημειωθῆτω ἐν ταῖς ἀνω ἀναγραφείσαις ἀρχοτελείαις τὸ ἀθησαύριστον ἐν τοῖς λεξικοῖς ῥῆμα αὐτοπροσωπέω-ῶ.